

ผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตน ต่อพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก

สุมาลี ทองสวนส้ม* ณัฐพัชร์ บัวบุญ**

บทคัดย่อ

บทนำ : การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา เนื่องจากขาดความรู้ ประสพการณ์ และไม่มั่นใจความสามารถของตนเองในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา

วัตถุประสงค์การวิจัย : เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อพฤติกรรมการ เลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก

วิธีการวิจัย : การวิจัยกึ่งทดลองแบบวัดสองกลุ่ม ตัวอย่างเป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มาฝากครรภ์และ คลอด ณ โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในภาคกลาง จำนวน 50 คน คัดเลือกตัวอย่างด้วยการสุ่มตามเกณฑ์ที่ กำหนด แบ่งเป็นกลุ่มเปรียบเทียบได้รับการพยาบาลตามปกติจำนวน 25 คน และกลุ่มทดลองได้รับ โปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการ เก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น มีค่า ความเที่ยงเท่ากับ .91 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการทดสอบค่าที

ผลการวิจัย : มารดาวัยรุ่นในกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ภายหลังเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตน สูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ ($p < .05$) และผลต่างค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ก่อนและหลัง ได้รับโปรแกรม พบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนพฤติกรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

สรุปผล : การส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาจะช่วยให้วัยรุ่นมี พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้เหมาะสม

คำสำคัญ : มารดาวัยรุ่นมีบุตรคนแรก พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา การรับรู้สมรรถนะแห่งตน

*หน่วยตรวจโรคสูติ-นรีเวชกรรม โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ

**กลุ่มวิชาการพยาบาลครอบครัวและผดุงครรภ์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

E-mail: dbuaboon@gmail.com

Received: December 16, 2020

Revised: September 2, 2021

Accepted: September 30, 2021

The effect of a perceived self-efficacy promotion program on breastfeeding behaviors among adolescent first-time mothers

Sumalee Thongsaunsom* Natthapat Buaboon**

ABSTRACT

Background: Most pregnant teenagers are at increased risk of breastfeeding problems due to lack of knowledge, experience, and confidence in breastfeeding ability.

Objectives: The objective of this study was to examine the effects of a perceived self - efficacy promotion program on breastfeeding behaviors of adolescent mothers with their first child.

Methods: This quasi-experimental research study involved 50 adolescent first-time mothers who received antenatal care and delivered at a hospital in the central region. The sample was randomly selected according to the inclusion criteria. Participants were divided into either the comparison group (n = 25) who received routine nursing care, or the experimental group (n = 25) who received the perceived self - efficacy promotion program. Data were collected using a perceived breastfeeding self-efficacy questionnaire for with a Content Validity Index of 1.0 and a Cronbach's alpha coefficient of .91. Data were analyzed using descriptive statistics and T-test.

Results: The study revealed that the mean score of breastfeeding behavior of the experimental group after participating in the perceived self - efficacy promoting program was statistically significantly higher than that of before receiving the program ($p < .05$). When comparing the difference between the mean scores of breastfeeding behavior before and after participating in the program, it was found that the experimental group had a higher mean score of behaviors than the control group with statistically significant difference ($p < .05$).

Conclusions: Perceived self - efficacy promotion program can help adolescent mothers to develop appropriate breastfeeding behavior.

Keywords: adolescent first-time mothers, breast feeding behaviors, perceived self-efficacy

*Obstetrical and gynecological unit, Thammasat university hospital

**Family nursing and midwifery department, Faculty of nursing, Thammasat hospital,

E-mail: dbuaboon@gmail.com

บทนำ

น้ำนมมารดาเป็นแหล่งอาหารสำคัญที่ช่วยให้ทารกมีพัฒนาการด้านร่างกายและระดับสติปัญญาเหมาะสม มีภูมิคุ้มกันโรค ป้องกันการเจ็บป่วย นอกจากนี้มารดาที่เลี้ยงทารกด้วยนมตนเองจะมีรูปร่างดี ไม่อ้วน ลดอัตราเสี่ยงการเป็นมะเร็งเต้านมและมะเร็งรังไข่ ช่วยให้หมดลูกกลับเข้าสู่สภาพปกติ เกิดความภาคภูมิใจ สามารถพัฒนาและปรับตัวต่อบทบาทมารดาได้อย่างรวดเร็ว และยังเป็นการประหยัดรายจ่ายในครอบครัว สะดวก ไม่เสียเวลาในการเตรียม¹⁻²

องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations International Children's Emergency Fund; UNICEF) แนะนำให้มารดาทุกคนเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียว 6 เดือน² กระทรวงสาธารณสุข ประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับ UNICEF โดยกำหนดเป้าหมายการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาอย่างเดียวยาวน้อย 6 เดือน ให้ได้ร้อยละ 30.00³ แต่จากรายงานการสำรวจสถานะสุขภาพเด็กไทย (Thailand Multiple Indicator Cluster Surveys; MICS) พบว่าอัตราการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาอย่างเดียวยาวน้อย 6 เดือน มีเพียงร้อยละ 12.30²⁻³ ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะมารดาวัยรุ่นมีการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาค่อนข้างต่ำกว่าวัยอื่น ๆ³⁻⁴ จากการศึกษาพบว่ามารดาอายุน้อยกว่า 19 ปี เลี้ยงทารกด้วยนมมารดาภายใน 48 ชั่วโมงหลังคลอดร้อยละ 43.00 แต่ระยะเวลาในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาอย่างเดียวยาวเพียง 24.36 วันเท่านั้น⁵ และอัตราการเลิกเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาในวัยรุ่นสูงเป็น 2 เท่าของมารดาวัยผู้ใหญ่⁴⁻⁵

ปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่น พบว่า มี 2 ปัจจัยหลักคือ ปัจจัยด้านตัวมารดา และปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยด้านมารดา พบว่า มารดาวัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่มั่นใจในการปฏิบัติบทบาทมารดา การรับรู้สมรรถนะตนเองในด้านการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเป็นไปในด้านลบ ไม่มั่นใจความสามารถของตนเองว่าจะสามารถเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้ ขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา⁶⁻⁹ ส่วนปัจจัยภายนอกจะเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและรูปแบบการให้ความรู้จากบุคลากรที่เกี่ยวข้องที่ยังเน้นการให้ความรู้ร่วมกันกับมารดาทุกช่วงวัย และขาดแรงสนับสนุน เมื่อพบอุปสรรค จึงทำให้มารดาวัยรุ่นหยุดเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาในที่สุด⁶⁻⁸

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การนำแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้สมรรถนะแห่งตนมาส่งเสริมความมั่นใจในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาในกลุ่มมารดาวัยรุ่นมีหลากหลายแต่การศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่ครอบคลุมในระยะตั้งครรภ์และขาดการติดตามต่อเนื่องจนถึงหลังคลอด เช่น การศึกษารูปแบบโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนแก่มารดาวัยรุ่นในชุมชน พบว่าหลังได้รับโปรแกรม มารดาวัยรุ่นกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ⁶ อย่างไรก็ตามรูปแบบโปรแกรมเน้นการติดตามในช่วงหลังคลอด โดยไม่ได้มีการเตรียมมารดาวัยรุ่นตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ ช่วงหลังคลอดมารดาวัยรุ่นต้องมีการปรับบทบาทหลายด้าน รวมถึงปัญหาการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา หากขาดการเตรียมพร้อมเรื่องการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาแต่เนิ่น ๆ ทำให้ไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ นอกจากนี้ยังมี

การศึกษา ผลของโปรแกรมการส่งเสริมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตน และพฤติกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา พบว่า ตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการส่งเสริมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาหลังการทดลอง 2 สัปดาห์ และ 18 สัปดาห์ สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ¹⁰ อย่างไรก็ตามรูปแบบของโปรแกรมนี้เป็นการทดลองแบบกลุ่มเดียว และคัดเลือกตัวอย่างที่มีความตั้งใจที่จะเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ทำให้ไม่สามารถอธิบายได้ว่าความสำเร็จของการทดลองเกิดจากการเพิ่มตามธรรมชาติหรือเพิ่มขึ้นจากโปรแกรม

ผู้วิจัยเป็นพยาบาลในแผนกฝากครรภ์และหน่วยตรวจสุขภาพมารดาหลังคลอด จึงมีความสนใจในการนำแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตน¹¹ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ เพื่อส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นมีการปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา โดยเน้นการใช้ตัวแบบเหมาะสมกับพัฒนาการของวัยรุ่น เช่น การให้ความรู้ผ่านสื่อวีดิทัศน์ คู่มือ การฝึกทักษะ การสาธิตและสาธิตย้อนกลับ และมีการติดตามต่อเนื่องเพื่อเป็นการกระตุ้นเตือน และการสนับสนุนช่วยเหลือมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก ผลการศึกษาที่ได้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับพยาบาลในการเตรียมความพร้อม และส่งเสริมมารดาวัยรุ่นให้มีความมั่นใจในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

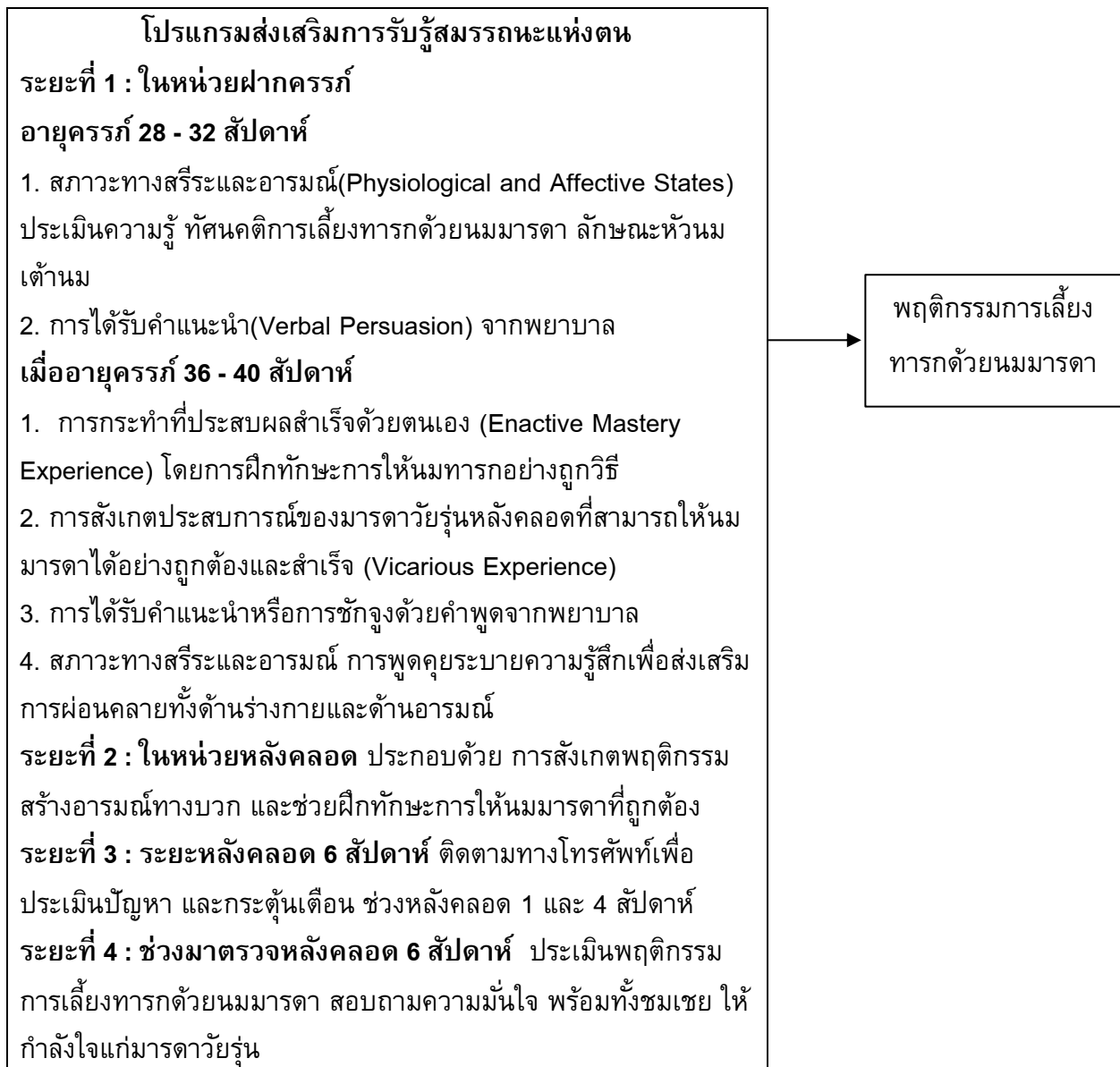
เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก

สมมติฐานการวิจัย

1. มารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนมีคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาสูงกว่าก่อนการได้รับโปรแกรม
2. มารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนมีคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาสูงกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ

กรอบแนวความคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของแบนดูรา¹¹ มาประยุกต์ใช้ในการจัดโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนให้กับมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้เสนอแนวคิดที่ว่า การรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นเกิดจากการเรียนรู้ข้อมูลจาก 4 แหล่ง คือ 1) การกระทำที่ประสบผลสำเร็จด้วยตนเอง 2) การสังเกตตัวแบบหรือประสบการณ์ของผู้อื่น 3) การได้รับคำแนะนำหรือการชักจูงด้วยคำพูด และ 4) สภาวะทางสรีระและทางอารมณ์ สรุปเป็นกรอบแนวความคิดการวิจัย ได้ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) ชนิดสองกลุ่ม วัดก่อนและหลังการทดลอง (two groups pretest-posttest design) เพื่อศึกษาผลของ โปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตน ต่อ พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของ มารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก

ประชากรและตัวอย่าง

ประชากร คือ มารดาวัยรุ่น อายุไม่เกิน 20 ปี ตั้งครรภ์ครั้งแรก มาฝากครรภ์ที่หน่วย การพยาบาลตรวจโรคสูติกรรม โรงพยาบาล แห่งหนึ่งในภาคกลาง

ตัวอย่าง คือ มารดาวัยรุ่น อายุไม่เกิน 20 ปี ตั้งครรภ์ครั้งแรก ได้รับการประเมินจากแพทย์ ด้วยการตรวจครรภ์หรืออัลตราซาวด์ก่อนเข้า

ร่วมโครงการวิจัยว่ามีอายุครรภ์ระหว่าง 28-32 สัปดาห์ มาฝากครรภ์ คลอด และพักหลังคลอด ณ โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในภาคกลางตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2562 ถึง วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2563

เกณฑ์การคัดเลือกตัวอย่าง มีดังนี้

1) มารดาวัยรุ่นที่ไม่มีข้อห้ามในการเลี้ยงบุตร ด้วยนมมารดา 2) สามารถมารับบริการที่หน่วยฝากครรภ์ และคลอดที่โรงพยาบาลในพื้นที่ศึกษา และสามารถติดตามทางโทรศัพท์ได้ ในช่วงที่เข้าร่วมโครงการ 3) สามารถอ่านออก และเขียนภาษาไทยได้ 4) มีความสนใจและยินยอมให้ความร่วมมือในการทำการวิจัย

เกณฑ์การคัดออก คือ มีดังนี้ 1) มารดา ที่คลอดทารกก่อนกำหนด ทารกมีภาวะแทรกซ้อน หรือข้อห้ามที่ทำให้ไม่สามารถดูนมมารดาได้ เช่น มีปากแหว่ง เพดานโหว่ เป็นต้น 2) มารดาที่มีภาวะแทรกซ้อนหลังคลอดหรือมีข้อห้ามที่ไม่สามารถเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้ เช่น ได้รับยาที่มีผลต่อทารกโดยผ่านทางน้ำนมมารดา เป็นต้น

การกำหนดขนาดตัวอย่าง โดยการวิเคราะห์อำนาจการทดสอบ (power of test) โดยกำหนดค่าพารามิเตอร์สำหรับการวิเคราะห์สถิติ t-test เพื่อทดสอบค่าเฉลี่ยสองกลุ่มที่เป็นอิสระจากกัน (Independent t-test) ชนิดสองหาง (Two tailed) กำหนดค่า Effect size $d = .80$ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Level of significance, α) = 0.05 อำนาจการทดสอบ (Power of the test, $1-\beta$) จากค่ามาตรฐานที่ยอมรับได้อย่างน้อยที่ระดับ = .80 และ allocation ratio = 1¹² ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 52 ราย และจากการศึกษาของศิริขวัญ พรหมจำปา⁹ พบว่าไม่มีการสูญหายของข้อมูล ผู้วิจัยจึงเพิ่มขนาดของตัวอย่าง (attrition rate) เพื่อป้องกันการสูญหาย

ของตัวอย่างที่อาจจะเกิดขึ้น อีกกลุ่มละ 5%¹² ได้ตัวอย่าง จำนวน 54 ราย แต่ในช่วงของการตรวจสอบข้อมูล พบว่าข้อมูลไม่สมบูรณ์ และข้อมูลบางส่วนมีค่าแยกออกจากกลุ่มข้อมูลอื่นๆ (Outlier) ทำให้จำเป็นต้องตัดออกโดยมีการสูญเสียของตัวอย่างจำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.0 จึงเหลือตัวอย่างทั้งสิ้น 50 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 25 ราย และกลุ่มควบคุม 25 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของแบนดูรา¹¹ ประกอบด้วยคู่มือและสื่อวิดีโอ “เตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา” ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ปัญหาที่อาจพบและแนวทางการแก้ไข ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ประกอบไปด้วย สูติแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลมารดาวัยรุ่น 2 คน อาจารย์พยาบาลด้านการพยาบาลมารดาและทารก 1 คน พยาบาลผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ประจำหน่วยนมแม่ 1 คน และพยาบาลหน่วยฝากครรภ์ 1 คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านได้ให้ความเห็นที่ตรงกันว่าให้ปรับเนื้อหาให้กระชับมากขึ้น ภายหลังการปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับมารดาวัยรุ่นที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับตัวอย่าง จำนวน 5 คน เพื่อประเมินความเข้าใจในเนื้อหา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 2 ชุด ดังนี้

2.1 แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 8 ข้อ ประกอบด้วยข้อมูล

เกี่ยวกับ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ เหนื่อยของครอบครัว ลักษณะครอบครัว ระยะเวลาที่ตั้งใจจะเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา น้ำหนักทารกแรกคลอดและเมื่ออายุ 6 สัปดาห์

2.2 แบบประเมินพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของศิริขวัญ พรหมจำปา⁹ ประกอบด้วย ข้อความ 2 ด้าน จำนวน 30 ข้อ ได้แก่ ด้านพฤติกรรมกรรมการให้นมมารดา จำนวน 19 ข้อ และพฤติกรรมกรรมการบีบเก็บน้ำนมมารดาและการปั๊มนมมารดา จำนวน 11 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราประมาณค่า 3 ระดับ คือ ปฏิบัติได้ถูกต้อง มีคะแนนเท่ากับ 2 คะแนน ปฏิบัติไม่ถูกต้อง เท่ากับ 1 คะแนน และไม่ปฏิบัติ เท่ากับ 0 คะแนน คะแนนทั้งหมดอยู่ระหว่าง 0-60 คะแนน โดยคะแนน 0-47 หมายถึง มารดามีพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาไม่ถูกต้องเหมาะสม คะแนน 48-60 หมายถึง มารดามีพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้ถูกต้องเหมาะสม เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้ค่า CVI เท่ากับ 1.0 นำไปทดลองใช้กับกลุ่มมารดาวัยรุ่นที่คุณสมบัติใกล้เคียงกับตัวอย่าง จำนวน 10 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ .91

ข้อพิจารณาทางจริยธรรม

การวิจัยครั้งนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ชุดที่ 3 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารรับรองเลขที่ COA No. 064/2562 ลงวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2562

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเริ่มการทดลองภายหลังได้รับการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาการวิจัย แจ้งให้ทราบถึงสิทธิของตัวอย่างในการตอบรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วมในการวิจัยโดยไม่มีผลต่อการพยาบาลแต่อย่างใด ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยถือเป็นความลับ การนำเสนอข้อมูลจะนำเสนอในภาพรวม หลังจากนั้นให้ตัวอย่างอ่านเอกสารข้อมูลสำหรับตัวอย่าง ขอความร่วมมือในการวิจัย ภายหลังได้รับความยินยอมจากตัวอย่างและผู้ปกครองจึงให้เซ็นชื่อในใบยินยอมในการเข้าร่วมวิจัย (Information Consent Form) และเริ่มดำเนินการดังนี้

1. ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการกับกลุ่มทดลองก่อน โดยเข้าพบตัวอย่างครั้งแรกเมื่ออายุครรภ์ 28 - 32 สัปดาห์ จัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดการกระตุ้นอารมณ์และสรีระ โดยการประเมินความรู้และทัศนคติการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา การประเมินลักษณะหัวนมและเต้านมเพื่อเตรียมพร้อมในการให้นมบุตร และให้ทำแบบสอบถาม 2 ส่วน คือ แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา

พบตัวอย่างครั้งที่ 2 เมื่ออายุครรภ์ 36-40 สัปดาห์ จัดกิจกรรมเพิ่มการปฏิบัติในสิ่งที่แสดงออกถึงความสำเร็จด้วยตนเอง โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเพื่อเตรียมพร้อมให้นมบุตร การฝึกทักษะการให้นมบุตรอย่างถูกวิธี โดยการสอน สาธิต และการสังเกตตัวแบบจากมารดาวัยรุ่นที่สามารถให้นมมารดาได้อย่างถูกต้องและสำเร็จ

พบตัวอย่างครั้งที่ 3 ในช่วงหลังคลอด 48 ชั่วโมง ให้คำแนะนำหรือชักจูงด้วยคำพูดเพื่อให้มารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกเกิดความมั่นใจ และเชื่อมั่นในการปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาให้สำเร็จ นัดแนะเพื่อติดตามทางโทรศัพท์ ติดตามและกระตุ้นเตือนทางโทรศัพท์เกี่ยวกับการปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาที่เหมาะสม ในช่วงหลังคลอด 1 สัปดาห์ และ 4 สัปดาห์

พบตัวอย่างครั้งที่ 4 ที่คลินิกวางแผนครอบครัว ประเมินปัญหาในการให้นมบุตรและการแก้ไข พร้อมทั้งให้มารดาตอบแบบสัมภาษณ์พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ชมเชยและกล่าวขอบคุณตัวอย่างที่ให้ความร่วมมือในการทำการวิจัย

2. สำหรับกลุ่มควบคุม พบตัวอย่างครั้งแรกเมื่ออายุครรภ์ 28-32 สัปดาห์ ชี้แจงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและให้ทำแบบสอบถามคือ แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา กลุ่มควบคุมได้รับการดูแลตามปกติจนครบระยะเวลา ให้ตัวอย่างตอบแบบสัมภาษณ์พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ชมเชยมารดาและกล่าวขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการทำการวิจัย พร้อมมอบคู่มือให้แก่กลุ่มควบคุม

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ตามลำดับดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป วิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติ Chi-square test

2. เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกของกลุ่มทดลองก่อนและหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนโดยใช้สถิติ Dependent t-test

3. เปรียบเทียบผลต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกระหว่างกลุ่มที่ได้รับการพยาบาลตามปกติและกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสมรรถนะแห่งตน โดยการใช้ Independent t-test

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล มารดาวัยรุ่นในกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม มีอายุเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ 17.60 และ 17.72 ปี (SD= 1.19 และ 1.33) กลุ่มทดลอง (ร้อยละ 60.00) มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มควบคุม (ร้อยละ 60.00) มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่ (ร้อยละ 64.00) ไม่ได้ประกอบอาชีพและอยู่ในระหว่างศึกษา ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย (ร้อยละ 64.00 และ 56.00) ทั้งสองกลุ่มตั้งใจเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเป็นระยะเวลา 3-6 เดือน (ร้อยละ 64.00) เมื่อทำการเปรียบเทียบข้อมูลทั่วไประหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยการวิเคราะห์ Chi-square test พบว่า ไม่แตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมมีคุณลักษณะทั่วไปใกล้เคียงกัน จึงไม่มีผลต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเมื่อเริ่มต้นโปรแกรม

2. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกของกลุ่มทดลองก่อนและหลังได้รับโปรแกรมผลการวิจัย พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนน

พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของกลุ่มทดลอง ภายหลังเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ของกลุ่มทดลอง ก่อนทดลองและหลังการทดลอง($n = 25$)

ระยะของการศึกษา	กลุ่มทดลอง $M(SD)$	df	t	P
ก่อนการทดลอง	51.92(9.18)	24	-2.669	.013*
หลังการทดลอง	57.28(4.21)			

* $p < .05$

3. เปรียบเทียบความแตกต่างผลต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาในช่วงก่อนและหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนน พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาในช่วงก่อนการทดลองของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงต้องใช้คะแนนความต่าง (d) มาเปรียบเทียบ โดยค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารก

ด้วยนมมารดาของกลุ่มทดลองเท่ากับ 7.12 คะแนน ($SD=9.07$) และ กลุ่มควบคุมเท่ากับ .320 คะแนน ($SD=12.58$) และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลต่างคะแนนพฤติกรรมพบว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนพฤติกรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ($p < .05$) โดยกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนพฤติกรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม 6.80 คะแนน (Mean diff = 6.80) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาในช่วง ก่อนและหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมการ เลี้ยงทารกด้วย นมมารดา	กลุ่มทดลอง ($n=25$)		กลุ่มควบคุม ($n=25$)		t	p
	$M(SD)$	$d1(SD)$	$M(SD)$	$d2(SD)$		
ก่อนทดลอง	51.92(9.18)	7.12(9.07)	38.08(8.82)	.320(12.58)	-2.191	.033*
หลังทดลอง	59.04(6.36)		38.40(8.82)			

* $p < .05$

อภิปรายผล

มารดาวัยรุ่นที่ได้รับการส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา มีคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาสูงกว่ามารดาวัยรุ่นที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ ซึ่งสามารถอธิบายเหตุผล 2 ประการหลัก คือ

1. การที่กลุ่มทดลองมีคะแนนการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและมีคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเพิ่มสูงขึ้นนั้น เกิดจากการเข้าร่วมโปรแกรม ซึ่งประกอบด้วย การให้ข้อมูลจากแหล่งสนับสนุนตามแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของแบนดูรา¹⁰ อย่างมีแบบแผนจาก 4 แหล่ง คือ การประสบความสำเร็จในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง การสังเกตจากความสำเร็จของผู้อื่นผ่านตัวแบบ การได้รับคำแนะนำหรือการชักจูงด้วยคำพูด และการพัฒนาความพร้อมทางร่างกายและอารมณ์ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความมั่นใจในสมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาให้กับมารดาวัยรุ่น อันจะนำไปสู่การปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาที่ถูกต้อง ดังการศึกษาของสุทธิจิระพงศ์¹³ ที่เปรียบเทียบมารดาทำงานนอกบ้านที่มีบุตรคนแรกที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ กับกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะของตนเองในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดานั้น ผลการศึกษาพบว่า มารดากลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะของตนเองในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา มีคะแนนการรับรู้สมรรถนะของตนเองในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาหลังคลอด 12 สัปดาห์ สูงกว่ามารดากลุ่มที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ

2. การที่มารดาวัยรุ่นในกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเพิ่มสูงขึ้น

ภายหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนที่สร้างขึ้นตามแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของแบนดูรา โดยการสนับสนุนให้มารดาวัยรุ่นกลุ่มทดลองได้ฝึกปฏิบัติการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ 28 สัปดาห์ และได้รับการฝึกอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้มารดาที่มีความมั่นใจสามารถปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้อย่างเหมาะสม เมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรคก็สามารถแก้ไขได้¹⁴ การสอนและให้คำแนะนำในระยะเวลาดังกล่าวเหมาะสมกับพัฒนาการของมารดา ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องที่ตรงกับความต้องการของมารดา จึงเป็นแรงกระตุ้นทำให้มีการรับรู้ที่ดี มีความมั่นใจในสมรรถนะของตนเองมากขึ้น นำไปสู่การปฏิบัติพฤติกรรมการให้นมมารดาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม⁹⁻¹⁰ การที่มารดาวัยรุ่นได้รับการประสบการณ์จากการสังเกตความสำเร็จในการปฏิบัติกิจกรรมของผู้อื่นผ่านตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ ผ่านสื่อที่เป็นคู่มือในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาสามารถส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนให้เพิ่มขึ้นได้ เนื่องจากตัวแบบสัญลักษณ์ที่กลุ่มทดลองได้เห็น เป็นตัวแบบที่มีสัญลักษณ์คล้ายคลึงกับตัวอย่าง คือ เป็นมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก ไม่เคยมีประสบการณ์ในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดามาก่อนซึ่งได้แสดงถึงการพัฒนาความมั่นใจในความสามารถของตัวเองในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาให้ประสบความสำเร็จ และมีความตั้งใจในการที่จะเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา จนสามารถปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม นอกจากนี้การอธิบายประกอบตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ ฝึกทักษะในแต่ละท่าของการให้นมมารดา มีส่วนช่วยให้กลุ่มทดลองเกิดความเข้าใจในขั้นตอนต่างๆ มากขึ้น และการให้คู่มือ

การเลี้ยงทารกด้วยนมมารดากลับไปทบทวน ช่วย
ให้กลุ่มทดลองสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง และ
จดจำได้มากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ
วิลวาลัย บุญเดช ประทุมมา ฤทธิ์โพธิ์ และ ชมนาด
วรรณพรศิริ¹⁵ พบว่า มารดาวัยรุ่นในกลุ่มที่ได้รับความรู้
โดยการอภิปรายกลุ่มและได้รับคู่มือการ
เลี้ยงทารกด้วยนมมารดามีการปฏิบัติในการเลี้ยง
ทารกด้วยนมมารดาภายหลังคลอด 1, 2, 4, 6 และ
12 สัปดาห์สูงกว่ามารดาที่ไม่ได้รับการดูแลตามปกติ
และไม่ได้รับคู่มือการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา

ข้อจำกัดของงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มีข้อมูลที่มีค่าผิดปกติ
(Outlier) ซึ่งจากการตรวจสอบผู้วิจัยสามารถ
พิสูจน์ได้ว่าค่าผิดปกตินี้เกิดจากความผิดปกติ
จากการตอบคำถามของตัวอย่างจริง ผู้วิจัยจึง
เลือกที่จะจัดข้อมูลออก จึงควรจะมีการเพิ่ม
จำนวนตัวอย่างเพื่อป้องกันการสูญเสียตัวอย่าง
ประมาณ 20 %

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการ
ส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยง
ทารกด้วยนมมารดาจะช่วยให้วัยรุ่นมีพฤติกรรม
การเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการประยุกต์ใช้โปรแกรมส่งเสริม
การรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วย
นมมารดา ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์และมีการช่วยเหลือ
แก้ไข และกระตุ้นเตือนในการเลี้ยงทารกด้วยนม
มารดาเป็นระยะๆ ส่งผลให้ระยะเวลาในการเลี้ยง
ทารกด้วยนมมารดาที่ยาวนานขึ้น

2. ควรมีการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่กว้าง
ขึ้น รวมทั้งขยายระยะเวลาในการติดตามการรับรู้

สมรรถนะแห่งตนและพฤติกรรมการเลี้ยงทารก
ด้วยนมมารดา ให้นานขึ้นจนถึงระยะ 6 เดือนหลัง
คลอด เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริม
การเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียว
จนถึง 6 เดือน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณโรงพยาบาลธรรมศาสตร์
เฉลิมพระเกียรติที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและให้
ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

References

1. Victora CG, Bahl R, Barros AJ, Franca GV, Horton S, Krasevec J, et al. Breastfeeding in the 21st century: epidemiology, mechanisms, and lifelong effect. Lancet. 2016;387 (10017):475-90. doi:10.1016/S0140-6736 (15)01024-7.
2. UNICEF Thailand. Multiple indicator cluster survey of children and women in Thailand 2015-2016. Bangkok: UNICEF Office for Thailand; 2016. [internet]. 2021 [cited 2021 Oct 15]; Available from: https://www.unicef.org/thailand/sites/unicef.org.thailand/files/201806/Thailand_MIC_S_Full_Report_EN_0.pdf. (in Thai).
3. Thailand National Statistical Office, & United Nations Children's Fund. Thailand multiple indicator cluster survey 2012. Bangkok: National Statistical Office; 2013. [internet]. 2021 [cited 2021 Jan 4]; Available from: http://web.nso.go.th/en/survey/monitoring/data/monitoring_full_report_2012.pdf. (in Thai).

4. Kanhadilok S. Breastfeeding influencing factors in Thai adolescent mothers. [Dissertation] . Richmond, Virginia. Virginia Commonwealth University; 2013. [internet]. 2021 [cited 2021 Jan 4]; <https://scholarscompass.vcu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1522&context=etd>.
5. Suwannobol N, Wacharasin C, Deoisres, W. The problems and needs of breastfeeding promotion among adolescent mothers: A case study of Dankhunhot hospital. *Journal of Nursing and Health Care*. 2015;33(4):200-10. (in Thai).
6. Khakhong S, Nirattharadorn M. The effects of promoting self-efficacy program on breastfeeding behavior among adolescent mothers in community. *Journal of Public Health*. 2017;47(1):31-43. (in Thai).
7. Ngoenthong P, Kantaruksa K, Chaloumsuk N. Education provision on breastfeeding among adolescent mothers: A systematic review. *Nursing Journal*. 2015; 42(Supplement):57-68. (in Thai).
8. Plaichum S, Tongswas T, Somboon L. Factors related to breastfeeding duration among adolescent mothers. *Nursing Journal*. 2012;39(2):79-87. (in Thai).
9. Promjumpa S. Effects of a perceived self-efficacy promoting program on breastfeeding behavior among adolescent mothers. [Thesis]. Pathumthani. Faculty of Nursing, Thammasat University; 2009. (in Thai).
10. Butchan P, Chamusri S, Singhala K. Effects of breastfeeding promoting program on family members self-efficacy and breastfeeding promotion behavior in community. *Journal of Nursing and Health Care*. 2016;34(4):97-105. (in Thai).
11. Bandura A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychol. Rev*. 1977;84(2).191-215. doi. 10.1037/0033-295X.84.2.191.
12. Srisatidnarakul B. Effect size, power analysis, optimal sample size calculation using G*Power software. Bangkok: Chulalongkorn university printing; 2020. (in Thai).
13. Rujirapong S, Sirisatayawong P. Effect of self-efficacy monitoring and promoting program through facebook on success in 12 weeks exclusive breastfeeding among working mothers. *Nursing Public Health and Education Journal*. 2019;20(2):69-81. (in Thai).
14. Ratisunthorn J. Effects of empowerment program on breastfeeding behavior and duration of exclusive breastfeeding among adolescent mothers. *Kuakarun Journal of Nursing*. 2015;21(2):139-54. (in Thai).
15. Bundach W, Rithpho P, Wannapornsiri C. Effects of using the perceived self-efficacy program on breastfeeding among teenage pregnancy. *Journal of nursing and health sciences*. 2014;8(3):65-79. (in Thai).